

УДК 655.415

КВАЛІФІКАЦІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКОНОМІЧНОСТІ ШРИФТІВ У ПРАКТИЦІ ВИДАВНИЧОЇ ПІДГОТОВКИ ПУБЛІКАЦІЙ

О. Ф. Сокол

*Українська академія друкарства,
вул. Підголосько, 19, Львів, 79020, Україна*

Проаналізовано статистичний та класифікаційний аспекти змісту показника «місткість шрифту» у різних формах його визначення. Представлено можливості застосування цього показника у видавничій практиці. Запропоновано уточнення методики розрахунку числового значення місткості шрифту, пов'язане із введенням у технологію опрацювання тексту комп'ютерних шрифтів, та оновлення змісту академічного визначення цього показника.

***Ключові слова:** технічне редагування, параметри економічності, шрифтове оформлення, зручність читання, гігієнічні вимоги.*

Постановка проблеми. Заміна у технології опрацювання тексту речовинних шрифтів на комп'ютерні потребує перегляду деяких традиційних уявлень про застосування загальновідомих показників економічності шрифтів у процесі технічного редагування та під час виконання економічних розрахунків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Показник «місткість шрифту» в контексті економічності видання та його шрифтового оформлення розглянуто у нормативних документах, навчальних та довідкових виданнях М. Тимошика, В. Шевченко, Л. Волкової, А. Мильчина, Ю. Майсурадзе, Л. Предко та ін. Публікацій на тему модернізації його змісту та безпосереднього застосування в процесі технічного редагування видань не виявлено.

Мета статті — здійснити кваліфікаційну характеристику, уточнити зміст та спосіб визначення показника «місткість шрифту», що дасть змогу адаптувати його застосування до сучасних методик роботи із виданнями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття кваліфікаційної характеристики передбачає визначення властивостей показника економічності шрифтів, які дозволять встановити ступінь придатності його застосування у різних видах видавничої роботи над публікаціями. Показник «місткість шрифту» є параметром економічності шрифту. На практиці він застосовується для виконання облікових розрахунків та оцінювання ступеня щільності укладення тексту¹. Це дає можливість виділити у кваліфікаційній характеристиці показника «місткість шрифту» два аспекти — статистичний та класифікаційний.

Статистичні характеристики — дають кількісні ознаки величин через числові значення, визначаються шляхом підрахунку і застосовуються при виконанні робіт облікового характеру.

¹ Щільність укладення тексту. Кількісна ознака шрифтового оформлення тексту, яка вказує на кількість елементарних одиниць набору в певному обсязі, пов'язує загальну кількісну характеристику тексту (обсяг у знаках набору) із фізичним обсягом (обсягом у одиницях, що мають конкретні розмірні параметри — у рядках набору заданого кегля і формату, у сторінках із заданими параметрами).

Класифікаційні характеристики — це описові характеристики, за якими визначається кваліфікація об'єкта за певними ознаками чи властивостями.

Традиційне визначення² показника «місткість шрифту» — кількість знаків шрифту певної гарнітури і кегля із врахуванням пробілів у рядку набору конкретного формату. Цифрове значення показника одержують шляхом розрахунку за розмірними даними ширини символів шрифту [1, с. 113] або за статистичними даними, підраховуючи середню кількість знаків у рядку на відбитках набору заданого формату [2, с. 23]. Згідно з визначенням, цей показник є статистичним і застосовується для економічних розрахунків при проектуванні фізичного обсягу видань із заданим форматом набору. Кожному співвідношенню «кегель шрифту – формат рядка» відповідає окреме цифрове значення місткості шрифту. Це унеможливило його застосування як класифікаційної характеристики набору для визначення ступеня щільності укладення тексту, яка повинна мати уніфікований характер — узгоджуватись із значенням місткості рядка набору з номінальними параметрами.

Для визначення класифікаційного аспекту застосування показника «місткість шрифту» слід звернутися до академічної форми³ його представлення, згідно з якою «місткість шрифту» — кількість знаків шрифту, що укладаються у певну одиницю довжини, переважно 1 квадрат [3, с. 113]. Якщо значення місткості за традиційним визначенням є конкретною величиною, зорієнтованою на реальний формат набору, що була подана у виробничих довідниках для практичного застосування в економічних розрахунках, то показник «місткість шрифту» за академічним визначенням має абстрактний характер — йдеться про місткість «одиниці довжини» як загального поняття із найбільш ймовірно прийнятним значенням 1 квадрат. Академічна форма представлення місткості шрифту застосована у нормативах шрифтового оформлення видань для дітей. Як приклад подано нормативи для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (табл. 1, 2) [4].

Таблиця 1

Вимоги до шрифтового оформлення видань першої групи для дітей дошкільного віку (до 6-ти років)

Кегль шрифту, не менше	Довжина рядка				Місткість шрифту, не більше
	мінімальна		максимальна		
	квадрати	мм	квадрати	мм	
20 і більше	6	117	9	171	5, 0 (5, 5)**
16–18	6	117	9	167	6, 0 (6, 6)**
14	6	108	8	153	6, 7 (7, 4)**
12*	5	90	8	153	7, 7

² Термін «традиційне визначення» в контексті пропонованої статті треба розуміти як визначення числового значення показника «місткість шрифту», який на практиці традиційно використовується для облікових робіт.

³ Термін «академічне визначення» в контексті пропонованої статті слід розуміти як визначення показника «місткість шрифту», що трактується як нормативний термін для означення ступеня щільності укладення тексту.

Таблиця 2

**Вимоги до шрифтового оформлення видань другої групи для дітей
молодшого шкільного віку (6–10 років)**

Кегль шрифту, не менше	Довжина рядка				Місткість шрифту, не більше
	мінімальна		максимальна		
	квадрати	мм	квадрати	мм	
20 і більше	5	90	9	171	5, 2 (5, 7)**
16–18	4	81	9	167	6, 4 (7, 0)**
14	4	81	8	153	7, 2 (7, 9)**
12*	4	81	7	140	7, 7 (8, 5)**

За поданими нормативами в процесі технічного редагування проектується стислість шрифтового оформлення⁴ через порівнювання місткості шрифтів, що є потенційними претендентами на шрифтове оформлення із нормативними значеннями. При цьому «місткість шрифту» кваліфікується як класифікаційна ознака набору, за якою визначається ступінь стислості шрифтового оформлення видань. Наприклад, для шрифтового оформлення видань як першої, так і другої групи може застосовуватись шрифт розміром 16–18 п. Водночас для видань другої групи допускається більший ступінь стислості шрифтового оформлення (місткість шрифту 6,4 знака), ніж для видань першої групи (місткість шрифту 6 знаків).

На цей час проблемною є сама можливість одержання значень місткості шрифту. Із двох заявлених способів встановлення цифрового значення цього показника реально можна використати лише розрахунок за статистичними даними зразка набору, оскільки усі потрібні для другого способу розмірні дані у довідковій інформації для комп'ютерних шрифтів не передбачені. До того ж методика розрахунку за статистичними даними потребує уточнення. Набір форматом 1 квадрат не є адекватним, тому кількість знаків, що укладається в 1 квадрат, обчислюється через ділення на квадрати місткості рядка зразка набору реального формату. Постає питання: який формат має мати тестовий зразок набору? Нижче подано значення місткості шрифту Times New Roman (кегль 10 п.), розраховані за статистичними даними набору для реальних форматів 4, 5, 6, 7 кв. (табл. 3). Як бачимо, місткості, обчислені на 1 кв., від місткості рядка кожного формату відрізняються з максимальною різницею 0,41 знака.

⁴ Стислість шрифтового оформлення. Класифікаційна ознака, яка вказує на ступінь щільності укладення тексту, що пов'язано із кваліфікацією наповненості текстового набору.

Таблиця 3

**Значення місткості шрифту Times New Roman,
розраховані за статистичними даними набору для реальних форматів**

Формат рядка	Місткість шрифту Times New Roman (за статистичними даними набору)	Місткість шрифту, обчислена на 1 кв.		
		По форматах	Максимальна різниця	Середнє значення
4 кв.	42,48	10,62	0,41	10,84
5 кв.	53,48	10,77		
6 кв.	65,51	10,92		
7 кв.	77,21	11,03		

У поданих вище вимогах до шрифтового оформлення видань місткість шрифту подається із точністю до першого знака після коми, а в наведеному прикладі для видань першого та другого виду така різниця вказує на різницю у вимогах до ступеня стислості шрифтового оформлення, тому відмінність місткості у 0,4 знака не можна віднести до розряду допустимої похибки. Якщо брати до уваги середнє значення місткості 10,84 знака, то найближчою до нього є місткість, обчислена від місткості рядка форматом 5 кв. Зважаючи на те, що нормативи на шрифтове оформлення встановлюються з огляду на гігієнічні вимоги, спрямовані на забезпечення зручності читання, для якої базовими є співвідношення 55 символів шрифту номінального для дорослого читача кеглю 10 п. із форматом 5 кв. [5, с. 175], обчислення місткості на 1 кв. слід виконувати від місткості, визначеної за статистичними даними набору форматом 5 кв.

Висновки. Отже, з огляду на наведені аргументи, пропонуємо уточнити академічне визначення показника «місткість шрифту»: місткість шрифту — кількість знаків шрифту, що укладаються в 1 квадрат рядка форматом 5 квадратів.

У пропонованій статті проаналізовано можливості застосування показника економічності «місткість шрифту» в статистичному та класифікаційному аспектах його змісту, а також уточнено методику розрахунку цього показника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волкова Л. А. Технология обработки текстовой информации: учеб. пособие / Л. А. Волкова, Е. Р. Решетникова. — М. : Изд-во МГУП, 1999. — Ч. 1: Основы технологии издательских и наборных процессов. — 306 с.
2. Справочник технолога-полиграфиста. — М. : Книга, 1981. — Ч. 1: Наборные процессы. — 256 с.
3. Мильчин А. Э. Издательский словарь-справочник / А. Э. Мильчин. — М. : Юристъ, 1998. — 472 с. — (Книжное дело).
4. Підручники і навчальні посібники для середніх загальноосвітніх навчальних закладів СОУ 22.2-02477019-07:2007 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.chytomo.com/standards/sou-222-02477019-072007>
5. Энциклопедия книжного дела / [Ю. Ф. Майсурадзе, А. Э. Мильчин, Э. П. Гаврилов и др.]. — М. : Юристъ, 1998. — 536 с. — (Книжное дело).

**QUALIFICATION CHARACTERISTICS OF FONTS ECONOMY
IN THE PRACTICE OF PUBLISHING PREPARATION
OF PUBLICATIONS**

O. F. Sokol

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pidholosko St., Lviv, 79020, Ukraine*

The article analyses the statistical and classification aspects of the content indicator «font capacity» in various forms of its definition. It presents the applicability of this indicator in publishing practice. It is proposed to clarify the method of calculation of the numerical value of «font capacity» indicator, associated with the introduction of text processing of computer fonts and updating the content of the classical definition of this indicator.

Keywords: *technical editing, economy options, font design, readability, hygiene requirements.*

Стаття надійшла до редакції 15.05.2015.